

Kulturutskottet

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2026—2029

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2026—2029 (SRR 2/2025 rd): Ärendet har lämnats till kulturutskottet för eventuellt utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 23.5.2025.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- budgetråd Taina Eckstein, finansministeriet
- budgetråd Sanna Nieminen, finansministeriet
- konsultativ tjänsteman Ville Heinonen, undervisnings- och kulturministeriet
- direktör Minna Karvonen, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Tiina Kivisaari, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Sirkku Linna, undervisnings- och kulturministeriet
- kanslichef Eeva-Riitta Pirhonen, undervisnings- och kulturministeriet
- ekonomichef Pasi Rentola, undervisnings- och kulturministeriet
- utbildningschef Irmeli Myllymäki, Finlands Kommunförbund
- verksamhetsledare Ida Mielityinen, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- specialsakkunnig Risto-Matti Alanko, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- utbildningspolitisk direktör Nina Lahtinen, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- direktör Heikki Kuutti Uusitalo, Bildningsbranschen rf
- verksamhetsledare Heikki Holopainen, Finlands universitetsrektors råd UNIFI rf
- verksamhetsledare Nina Hahtela, Tieteentekijöiden liitto ry.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Uleåborgs universitet
- Aalto-universitetet
- Helsingfors universitet
- Östra Finlands universitet
- Nationella centret för utbildningsutvärdering
- Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Utbildningsstyrelsen

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

- Centret för konstfrämjande
- Åbo yrkeshögskola
- Statens idrottsråd
- Det kulturpolitiska forskningscentret Cupore
- Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
- Bildningsalliansen rf
- Medborgarinstitutens förbund MiF
- Kultur- och konstområdets centralorganisation KULTA rf
- Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry
- Ungdomssektorn rf
- Näyttelijäliitto - Skådespelarförbundet ry
- Studiecentralerna rf
- Finlands Folkhögskolförening rf
- Finlands Sommaruniversitet rf
- Förbundet för barnkulturcenter i Finland
- Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- Konstnärsgillet i Finland
- Finlands studentkårers förbund FSF rf
- Urheiluoipistot ry
- Fritt Bildningsarbete rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

De ekonomiska utgångspunkterna

Finansministeriet har uppskattat att den ekonomiska tillväxten är 1,3 procent 2025 och cirka 1,5 procent 2026–2029. Den geopolitiska osäkerheten och de handelspolitiska spänningarna har dock avsevärt ökat osäkerheten om framtidsutsikterna. Beroende på hur länge och i vilken omfattning handelskriget pågår och de tullar som införts är i kraft kan den ekonomiska tillväxten bli svagare än väntat i år och nästa år.

De offentliga finanserna har under de senaste 15 åren försämrats på grund av den åldrande befolkningen, globala kriser, konsekvenserna av Rysslands anfallskrig och den svaga ekonomiska tillväxten i Finland. Under de senaste åren har också de stora försvarsupphandlingarna och den höjda räntenivån ökat den offentliga skulden. Statsminister Orpos regering har som mål att stabilisera skuldkvoten i de offentliga finanserna fram till 2027.

Vid sidan av de åtgärder som direkt påverkar de offentliga utgifterna och inkomsterna är det viktigt att se till att det finns förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Det främsta sättet att konsolidera de offentliga finanserna är att påskynda tillväxten inom ekonomi och sysselsättning. Den ekonomiska tillväxten påskyndas bland annat genom åtgärder som syftar till att höja kompetensnivån och genom betydande satsningar på FoUI-verksamhet.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde

I enlighet med planen för de offentliga finanserna 2026–2029 förblir anslagsnivån under undervisnings- och kulturministeriets huvudtitel nästan oförändrad och uppgår under ramperioden till i genomsnitt cirka 8,7 miljarder euro. Om den genomförs erbjuder den förvaltningsområdet ekonomisk långsiktighet att fullgöra sin uppgift. I början av ramperioden anvisas av anslagen cirka 0,9 miljarder euro för småbarnspedagogik och för förskoleundervisning och grundläggande utbildning, cirka 1,4 miljarder euro för utbildning på andra stadiet, cirka 4,1 miljarder euro för högskoleutbildning och forskning, cirka 1,3 miljarder euro för studiestöd, cirka 0,6 miljarder euro för konst och kultur och cirka 0,2 miljarder euro för idrottsverksamhet och ungdomsarbete.

Anpassningsåtgärder

Utskottet välkomnar att det tidigare sparbetinget för statsunderstöd inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde har lindrats med 10 miljoner euro till 65 miljoner euro. De föreslagna anpassningarna gäller högskoleutbildning (52,7 miljoner euro), investeringsunderstöd för byggande inom förvaltningsområdet (4 miljoner euro), statsandelar för morgon- och eftermiddagsverksamhet (7 miljoner euro) och särskilt understöd för kontinuerligt lärande (1,3 miljoner euro). Dessutom minskas högskolornas basfinansiering med 30 miljoner euro 2026, med 20 miljoner euro 2027 och med 15 miljoner euro från och med 2028. Genom de anpassningar som ingår i rambeslutet kompenseras bortfallet av skatteinkomster till följd av tillväxtåtgärderna, utvidgningarna av det tidsbegränsade investeringsprogrammet samt ändringarna i tidigare beslut. Det är viktigt att besparingarna riktas så att verksamhetsförutsättningarna för alla sektorer inom förvaltningsområdet kan tryggas.

Till undervisnings- och kulturväsendets ansvarsområde hör också en besparing på 75 miljoner euro i statsandelarna för kommunal basservice, eftersom största delen av finansieringen av småbarnspedagogiken samt förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ingår under finansministeriets huvudtitel som en del av finansieringssystemet för kommunal basservice. Enligt erhållen utredning genomförs besparingen genom att statsandelsfinansieringen för kommunal basservice minskas procentuellt 2026 så att ändringen inte ökar de relativa skillnaderna i statsandelarna till kommunerna. Eftersom undervisnings- och kulturväsendet är kommunernas centrala ansvarsområde betonar utskottet att kommunerna bör garanteras tillräckliga ekonomiska resurser för att trygga ordnandet av de lagstadgade utbildningstjänster som de ansvarar för. Det är välkommet att regeringen utfäster sig att fortsätta avregleringen av kommunernas uppgifter.

De viktigaste ökningarna av de finansiella resurserna

Småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundläggande utbildning och fritt bildningsarbete.

Anslagsökningarna för att stärka den grundläggande utbildningen och småbarnspedagogiken riktar bland annat till redan beslutade åtgärder för att reformera stödet för lärande, höja finansieringen till privata utbildningsanordnare och öka minimiantalet timmar inom den grundläggande utbildningen. Dessutom anvisas årligen 13,8 miljoner euro från och med 2026 för tillägsundervisning inom förberedande undervisning före den grundläggande utbildningen enligt planen för de offentliga finanserna. Med finansieringen görs det möjligt att förlänga den förberedande under-

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

visningen till två läsår i situationer där det bedöms vara nödvändigt för att säkerställa att eleven har tillräckliga språkliga färdigheter. I finansieringen av det fria bildningsarbetet ingår ett tillägg på 3 miljoner euro enligt regeringsprogrammet för läropliktsutbildning vid folkhögskolor, och utbudet av svenskspråkig integrationsutbildning stärks med en halv miljon euro 2026 och 2027. Kulturrutskottet anser det viktigt att ansvarsområdena för småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning samt fritt bildningsarbete får betydande satsningar på förutsättningarna för att ordna högklassiga och jämlika tjänster samt på utvecklingsverksamhet.

Utskottet har i olika sammanhang pekat på behovet att hitta lösningar på problemet med tillgången på personal inom småbarnspedagogik (t.ex. KuUB 2/2024 rd och KuUU 3/2024 rd). I anslutning till detta välkomnar utskottet skrivningen i planen för de offentliga finanserna om att 6 miljoner euro årligen anvisas för modellen för fortbildning inom småbarnspedagogiken i samarbete med Finlands sex största städer.

Utbildningsstyrelsens program för läskunnighet ansvarar för genomförandet av Nationella läskunnighetsstrategin 2030. Programmet stöder läsning och läskunnighet bland alla åldrar genom delprogram riktade till småbarnspedagogiken, skolor och kommuner. Inom ramen för programmet beviljas också statsunderstöd för läsfrämjande arbete. Enligt planen för de offentliga finanserna anvisas 1,25 miljoner euro per år för programmet. Utskottet anser att satsningen är viktig, eftersom det av utvärderingen av studieresultaten inom den grundläggande utbildningen, gjord av Nationella centret för utbildningsutvärdering, framgår att läsintresset har ett klart samband med elevens kunskande och att läsintresset stöder utvecklingen av kunnandet både i modersmål och matematik.

Syftet med Finlandsmodellen för hobbyverksamhet är att främja de ungas välbefinnande genom att de unga som deltar i den grundläggande utbildningen har möjlighet till angenäm och avgiftsfri hobbyverksamhet efter skoldagen eller innan den inleds. Kulturrutskottet anser att det är en utmärkt riktlinje att det anvisas en permanent nivåhöjning på fem miljoner euro i anslaget för Finlandsmodellen för hobbyverksamhet och att man på så sätt stöder barns och ungas hobbyer med låg tröskel i samband med skoldagen.

Högskolor och FoUI. I enlighet med lagen om finansiering av statens forsknings- och utvecklingsverksamhet höjs det sammanlagda beloppet av de fullmakter och anslag för forsknings- och utvecklingsverksamhet som avses i statsbudgetarna till 1,2 procent i förhållande till bruttonationalprodukten fram till 2030. I planen för de offentliga finanserna uppgår satsningarna på FoU-verksamhet till sammanlagt nästan 3,2 miljarder euro 2026 och drygt 3,4 miljarder euro 2027.

Regeringen har redan tidigare beslutat om fördelning av FoU-finansieringen för de kommande åren. Nya beslut har fattats om att stärka universitetsforskningen med 20 miljoner euro 2026 och 39 miljoner euro från och med 2027. För att stärka forsknings- och utvecklingsverksamheten vid yrkeshögskolorna anvisas 10 miljoner euro 2026 och 15 miljoner euro från och med 2027. Tilläggsfinansieringen riktas till högskolornas forsknings- och utvecklingsverksamhet, men den inverkar också på högskolornas undervisning, dess kvalitet och de studerandes möjligheter att delta till exempel i forskningsprojekt redan under sina studier.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

För Tieteen tietotekniikan keskus CSC:s FoU-verksamhet anvisas tilläggsfinansiering på 8 miljoner euro 2026 och 10 miljoner euro från och med 2027. Genom tillägget säkerställs att säkra och effektiva högpresterande datorsystem är tillgängliga och att datahanteringen är säker och effektiv också i exceptionella situationer. För den nationella medfinansieringen av FoU-projekt som finansieras av EU anvisas högskolorna och statens forskningsinstitut ett tillägg på 5 miljoner euro från och med 2027 utöver 60 miljoner euro som redan beslutats tidigare. Finlands Akademi anvisas för sin del en fullmakt av engångsnatur på 8 miljoner euro för att stärka välfärdsområdenas FoU-verksamhet 2027. Kulturutskottet välkomnar de tilläggssatsningar på forskning och utveckling som ingår i planen för de offentliga finanserna plus fördelningen av dem.

För att säkerställa Finlands ekonomiska tillväxt och konkurrenskraft strävar man efter att höja andelen högskoleutbildade unga vuxna upp mot 50 procent av åldersklassen i enlighet med regeringsprogrammet. I anslutning till detta innehåller planen för de offentliga finanserna utöver de tillägg av engångsnatur som tidigare beslutats för högskolorna en permanent tilläggsfinansiering på sammanlagt 3,8 miljoner euro för att öka antalet nybörjarplatser. Kulturutskottet välkomnar också att högskoleindexen även i fortsättningen beaktas fullt ut, vilket innebär sammanlagt cirka 82 miljoner euro för universiteten och yrkeshögskolorna 2026.

Förändringarna i omvärlden och de ekonomiska utmaningarna under de närmaste åren framhäver betydelsen av det pågående visionsarbetet för högskoleutbildning och forskning. I framtiden behövs det effektivisering av hela högskolesektorns verksamhet till exempel genom samarbete, prioritering av resurser och en ökning av den privata finansieringens andel av finansieringen av forskning och utbildning.

Konst och kultur. För anslagen för konst och kultur föreslås cirka 557 miljoner euro för 2026 och cirka 549,5 miljoner euro per år från och med 2027. Till verksamheten vid Finlands nationalmuseum som förnyas och utvidgas anvisas en tilläggsfinansiering på 2,7 miljoner euro 2026 och 2,0 miljoner euro 2027 och därefter som permanent tillägg 1,0 miljoner euro per år som intern överföring inom förvaltningsområdet. Kulturutskottet anser att alla dessa satsningar behövs. Dessutom anser utskottet att det är motiverat att de lagstadgade indexhöjningarna inkluderas i statsandelarna till konst- och kultursektorn, finansieringen av de nationella konstinstitutionerna och de extra konstnärspensionerna.

Utskottet lyfter också fram skrivningen i planen för de offentliga finanserna om att de kommande livskraftscentralerna föreslås få en fullmakt på sammanlagt 30 miljoner euro för ett treårigt försök 2026—2028. Syftet med försöket är att öka små och medelstora företags forsknings- och utvecklingsverksamhet. Detta kan erbjuda nya möjligheter också för en del företag inom konst- och kulturbranschen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Helsingfors 23.5.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Maaret Castrén saml
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Mia Laiho saml (delvis)
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Nasima Razmyar sd
medlem Sara Seppänen saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Jaana Strandman saf (delvis)
medlem Oskari Valtola saml.

Sekreterare var

utskottsråd Maiju Tuominen.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

Den kommunala ekonomin

Enligt barometern för kommuneekonomin, som gjordes före halvtidsöversynen, väntade sig nästan 70 procent av kommunernas ekonomidirektörer att den egna kommunens ekonomiska utsikter försämras under de följande 12 månaderna. En fjärdedel av de som svarade bedömde att anpassningsbehovet är betydande och två fjärdedelar såg det som måttfullt. Merparten av kommunerna befinner sig i en situation där de måste kunna anpassa sitt servicenät och sin verksamhet efter en minskande befolkning och mindre finansiella resurser till följd av detta.

I en sådan situation är det ett misstag att skära i kommunernas statsandelar. Enligt undersökningen lönar det sig att hålla utbildningsfinansieringen på nuvarande nivå i kommunerna och den bör inte minskas ens i enlighet med minskningen av antalet elever.

Regeringen beslutade att skära ner statsandelen för kommunal basservice med 75 miljoner euro ytterligare utöver att man redan tidigare beslutade skära ner indexen för kommunernas statsandel med en procentenhet per år. Det innebär en nedskärning på 30,6 miljoner euro i nästa års budget.

Eftersom största delen (över 60 procent) av kommunens utgifter består av produktion av tjänster inom fostran och utbildning, inverkar ändringarna i den kommunala ekonomin också på ordnandet av basservice, småbarnspedagogik och grundläggande utbildning. Det är nedskärningar som drabbar barn och unga. Sammantaget bedöms regeringens beslut stärka den kommunala ekonomin, men konsekvenserna för kommunerna är dock mycket olika. Enligt finansministeriets uppskattning sjunker statsandelarna i ungefär hälften av kommunerna. Dessutom medför de minskade intäkterna av samfundsskatt också en risk för nedskärningar i utbildningen.

Nedskärningarna försätter de kommunala beslutsfattarna i en svår situation i de kommuner där statsandelarna sjunker. Genomförandet av de lagreformer som träder i kraft den 1 augusti 2025 förutsätter att tre årsveckotimmar läggs till i årskurserna 1–6. Det nya stödet för lärande och skolgång förutsätter 0,122 timmar gruppspecifika stödformer per elev och vecka. Utifrån kalkylerna över reformernas kostnadseffekter kan reformerna inte genomföras i enlighet med lagens mål utan tilläggsresurser.

Regeringens nedskärningar i kommunerna försvagar genomförandet av reformerna. Generell tilläggsfinansiering används inte i alla kommuner för fler timmar eller för att reformera stödet för lärande och skolgång. Således ökar antalet årsveckotimmar inte i alla kommuner den 1 augusti 2025 med tre årsveckotimmar jämfört med det nuvarande antalet timmar och fler lärare eller special- och specialklasslärare rekryteras inte för att genomföra reformen av stödet för lärande och skolgång. Regeringens sätt att genomföra nedskärningarna är inte rättvist mot olika kommuner och deras barn och unga.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

När det gäller småbarnspedagogik och utbildning måste vi glömma all avveckling av normer. Normerna visar den miniminivå som alla måste garanteras. Ingen lag hindrar att bättre småbarnspedagogik eller utbildning erbjuds. Om vi avvecklar normer betyder det i praktiken att vi avstår från lika rättigheter till lagstadgad minimikvalitet. Har Finland verkligen råd att behandla småbarnspedagogiken och utbildningssystemet som varor på rea? Avveckling av normer är alltid också en nedskärning i utbildningen. Om någon skyldighet slopas, skär regeringen ner också de pengar som kommunerna och andra utbildningsanordnare har behövt för att fullgöra skyldigheten.

Småbarnspedagogik

Enligt planen för de offentliga finanserna anvisas sex miljoner euro per år för modellen för fortbildning inom småbarnspedagogiken i samarbete med C6-städerna. Fortbildningen för C6-städerna är en viktig start, men regeringen glömmar bort behoven hos yrkesutbildade personer inom småbarnspedagogiken i andra regioner i Finland. Situationen är svag i hela Finland.

En tillräcklig, välmående och utbildad personal utgör grunden för en högklassig småbarnspedagogik. Multiprofessionalitet är en resurs för den finländska småbarnspedagogiken och skapar en stark grund för bred kompetens inom personalen. Men det råder brist på behörig personal, särskilt universitetsutbildade lärare inom småbarnspedagogik. Ledningen och utvecklingen av kompetensen inom småbarnspedagogiken samt säkerställandet av att det finns tillräckligt med behörig personal kräver systematisk samordning överallt i landet.

Regeringen bortser än en gång från personaleffekterna av det ökade antalet barn. I sammanhanget lyfts det inte fram något behov av att öka utbildningsvolymen för lärare och annan personal inom småbarnspedagogiken. Konsekvenserna för personalbehovet av det ökade deltagandet i småbarnspedagogisk verksamhet måste bedömas och beaktas i form av en permanent ökning av antalet nybörjarplatser.

Förskoleundervisning och grundläggande utbildning

De krympande resurserna inom de offentliga finanserna och kommunernas olika ekonomiska situationer har ökat ojämlikheten mellan skolorna, vilket hotar genomförandet av en jämlik grundläggande utbildning. De ekonomiska ramarna inverkar i avgörande grad på undervisningens kvalitet, omfattning och möjligheterna till stöd för lärande. Enligt bedömningar gjorda av Nationella centret för utbildningsutvärdering försvagar de knappa resurserna ordnandet av undervisningen. Även om nationella utvärderingar av inlärningsresultat visar att de regionala skillnaderna i kompetens är små, kan skillnaderna mellan skolorna inom städerna vara betydande på grund av socioekonomiska faktorer. En jämlik utbildning förutsätter inte bara tillräcklig finansiering utan också ett bredare samhällspolitiskt samarbete med bland annat ekonomi-, bostads- och sysselsättningspolitiken. Utbildningen påverkas av många beslut som gäller familjernas välbefinnande, och skillnaderna i inlärning har ett starkt samband med familjernas och regionernas sociala och ekonomiska differentiering.

Bedömningarna gjorda av Nationella centret för utbildningsutvärdering visar att det behövs tilläggsfinansiering för förberedande undervisning före den grundläggande utbildningen. Med tan-

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

ke på integrationen i det finska samhället är det viktigt att alla personer med invandrarbakgrund, såväl barn, unga som vuxna, har en reell möjlighet att lära sig och studera finska eller svenska och känna sig delaktiga i det finska samhället. Språkkunskaper har en väsentlig betydelse för inläring, uppbyggnad av sociala relationer, social integration och sysselsättning. Befolkning med ett främmande språk som modersmål finns särskilt i städerna, vilket leder till skillnader också på skol- och regionnivå.

Av utvärderingarna av inlärningsresultaten inom den grundläggande utbildningen framgår att läsintresset har ett klart samband med elevens kunskande. Läsesintresset stöder utvecklingen av kunskaperna både i modersmål och i matematik. Det är beklagligt att läsesintresset framträder särskilt som en hobby för högt utbildade familjer. Läsupplevelser bör erbjudas också sådana barn som inte på eget initiativ och aktivt uttrycker intresse för läsning.

Andra stadiet

För studerande på andra stadiet från länder utanför EU/EES kommer det att föreskrivas om terminsavgifter på samma sätt som i högskolorna. Under denna förevändning ska man nu skära ner 18 miljoner euro i utbildningen på andra stadiet. Regeringen har redan skurit ner yrkesutbildningen med 120 miljoner euro och avvecklat normer med 9 miljoner euro. Tidigare har det införts ett nedskärningselement för gymnasiet, som minskar den finansiering som årligen beviljas gymnasiet med cirka 100 miljoner euro.

Den nedskärning som görs på grundval av bestämmelserna om läsårsavgifter genomförs på andra stadiet på samma sätt som vid högskolorna. Antagandet för nedskärningarna är att det totala antalet studerande inte förändras trots att studierna blir avgiftsbelagda. Detta strider mot lagen om utbud och efterfrågan och förvandlas således oundvikligen till en ren nedskärning i utbildningen, vilket också skedde i fråga om högskolorna.

Det är viktigt att man söker lösningar på identifierade missbruk. En modell där finansieringen minskas med beloppet av eventuella terminsavgifter är inte en sådan lösning. Flera små gymnasier kan tvingas att upphöra med sin verksamhet när utländska studerandes studier blir avgiftsbelagda och därmed omöjliga. Tillgängligheten till gymnasier försämras i dessa områden och försvårar utbildningen av unga i områdena.

Gymnasieutbildning. Förutsättningarna för att ordna gymnasieutbildning och utbildningens tillgänglighet har varit aktuella i utbildningspolitiken och regeringsprogrammen särskilt sedan början av 2010-talet. De krympande åldersklasserna, differentieringen av kommunernas omvärld och läget inom de offentliga finanserna kräver att anordnandet av gymnasieutbildning ses över för att utbildningens tillgänglighet och ett jämlikt tillgodoseende av de kulturella rättigheterna ska kunna garanteras också i fortsättningen i olika regioner samt på finska och svenska.

Mottagandet av studerande med utländsk bakgrund förutsätter att gymnasierna har färdigheter att erbjuda stöd för lärande och ändamålsenlig språkmedveten undervisning för de studerande. Stödet för lärande och de studerandes välbefinnande är samtidigt en större utmaning för gymnasier. Undersökningar, utvärderingar och utredningar har visat att elevernas och studerandenas välbefinnande har försämrats, behovet av stöd för lärande har ökat och studieresultaten har sjunkit

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

under 2000-talet. Kommunerna finansierar för närvarande sin gymnasieutbildning även själva och inte bara med den lagstadgade invånarbaserade finansieringsandelen. De omfattande utvecklingskraven och utvecklingsbehoven i anslutning till stödet för lärande förutsätter också att den statliga finansieringen av gymnasieutbildningen ökas.

Yrkesutbildning. Sammantaget har yrkesutbildningen drabbats av nedskärningar som inte fördelats jämnt på alla anordnare. Samtidigt pågår betydande reformer av yrkesutbildningen. Finansieringssystemet förnyas så att den nya finansieringsmodellen används första gången när besluten fattas om finansieringen för 2026. Reformen av stödet för lärande träder i kraft den 1 augusti 2026. Dessutom inleds ett åttaårigt försök med verksamhetsstyrning inom yrkesutbildningen, för vilket högst 40 utbildningsanordnare väljs ut, den 1 januari 2026. Det är viktigt att aktivt följa vilka konsekvenser flera samtidiga ändringar har för yrkesutbildningens kvalitet, genomslag, uppnåendet av målen för kunnandet och utbildningens tillgänglighet.

Högskoleutbildning

Regeringens viktigaste nedskärningar i utbildningen drabbar den här gången högskoleutbildningen. Av nedskärningarna blir rentav cirka 70 miljoner euro permanenta. Det står fullständigt i strid med målet att höja antalet högskoleutbildade unga vuxna till så nära 50 procent som möjligt före 2030. Finland släpar efter alla sina jämförelseländer på utbildningsnivå. Finland saknar parlamentariskt samförstånd om en långsiktig plan och finansiering för att höja vår kompetens- och utbildningsnivå. Arbetet kan inte bara fokusera på antalet utexaminerade utan också på undervisningens och forskningens kvalitet, vilket tryggas av basfinansieringen.

Nu ska statsunderstöden skäras ner med 52,7 euro. Av detta ska 35,8 miljoner euro fräntas universiteten och 16,9 miljoner euro fräntas yrkeshögskolorna. Dessutom drabbas högskolorna av nedskärningar på sammanlagt 65 miljoner euro i basfinansieringen. Fördelningen mellan universiteten och yrkeshögskolorna har inte meddelats. Om denna nedskärning på 65 miljoner euro vet vi att det 2026 görs en temporär nedskärning på 30 miljoner euro och 2027 en temporär nedskärning på 20 miljoner euro. Från och med 2028 skärs 15 miljoner euro ner permanent. Nedskärningarna motsvarar en nedskärning på 5–7 procent i högskolornas basfinansiering.

Universitetens basfinansiering har minskat med 12,6 procent mellan 2013 och 2023, medan antalet examina samtidigt har ökat med 12,5 procent, antalet studerande med 36,2 procent och antalet referentgranskade vetenskapliga artiklar och böcker med 8,7 procent.

Den permanenta nedskärningen 2028 motsvarar i finansieringsmodellen för yrkeshögskolorna finansieringen av cirka 3 800 årliga examina. Nedskärningarna under regeringsperioden innebär nästa år en sänkning av basfinansieringen med 51 miljoner euro och 5,4 procent för yrkeshögskolorna.

Regeringens beslut urvattnar i hög grad också pilotförsöket med doktorsutbildning, om det inte finns någon permanent finansiering för forskarstudier. Även om pilotförsöket upphör först 2028 är det inte konsekvent att det inte görs några satsningar på forskarstudier under denna period.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

Nedskärningarna i basfinansieringen inverkar oundvikligen negativt på utbildningens kvalitet. Den minskade finansieringen innebär sämre förutsättningar att ordna utbildning, dvs. också mindre undervisning, handledning och stöd på individ- eller smågruppsnivå. Dessutom försvagar minskningen av den permanenta basfinansieringen högskolornas möjligheter till planmässig långsiktig utveckling av verksamheten och försvårar också möjligheterna att få extern forskningsfinansiering på grund av brist på motfinansiering.

De resursnedskärningar som redan tidigare riktats till högskolorna under de senaste 15 åren innebär att yrkeshögskolorna ordnar examensutbildning med cirka hälften mindre finansiering och universiteten med en tredjedel mindre finansiering nu än 2011. Högskolornas finansiella situation i förhållande till antalet studerande släpar redan nu efter med nästan en tredjedel jämfört med de övriga nordiska länderna, och efter de riktade nedskärningarna blir situationen ännu värre.

I planen för de offentliga finanserna anvisades endast en permanent tilläggsfinansiering på 3,8 miljoner euro för nybörjarplatserna vid högskolorna. Utöver de tidigare tidsbegränsade finansiella resurser som det redan beslutats om meddelade regeringen på informationsmötet vid ramförhandlingarna att nybörjarplatserna inom högskoleutbildningen kommer att få ett nytt visstidstillägg på 100 miljoner euro. Detta nämns dock inte alls i planen för de offentliga finanserna. Summan bör hittas utanför undervisnings- och kulturministeriets nuvarande budgetram, eftersom det annars visar sig som en ytterligare nedskärning i utbildningen.

Vi kan inte skära ned på utbildningen och samtidigt förvänta oss att den ska producera mer. Om vi vill ha kompetent arbetskraft, innovationer och internationell attraktionskraft måste vi investera i människor – studenter, lärare och forskare.

Det räcker inte med att de unga får en plats vid högskolan för att höja utbildningsnivån. En höjning av utbildningsnivån kräver fullständig finansiering av nybörjarplatserna och tillräckliga personalresurser. För att säkerställa kvaliteten på utbildningen och förbättra genomströmningen i utbildningen måste man se till att det finns tillräckligt med stöd och handledning för lärande och att personalen och de studerande mår bra. Man får inte sträva efter att höja utbildningsnivån genom att sänka inlärningsmålen.

För att höja den målsatta utbildnings- och kompetensnivån bör hela utbildningsvägen betraktas som ett kontinuum och tillräckliga resurser anvisas för den. Främjandet av jämlika utbildningsmöjligheter och kompetens bör återspeglas konkret i undervisningsmängden, resurserna, strukturerna och rutinerna i vardagen. Högskolorna utbildar lärare och experter som hela utbildningssystemets och Finlands framtid bygger på. Därför har högskolorna en central roll när det gäller att höja kompetensnivån och främja jämlikheten i utbildningen. Endast genom att stärka kompetensen och stödja studerande med olika bakgrund kan vi bygga upp en stark och jämlikare framtid för det finländska utbildningssystemet.

Regeringen fattade inte heller vid halvtidsöversynen beslut om att förbättra förmågan att attrahera och hålla kvar internationella experter. Detta är ett parlamentariskt delat mål och det hade lyfts fram som en av åtgärderna i rapporten från Murtos arbetsgrupp för tillväxt. Regeringen skulle ha haft flera metoder för att locka internationella experter och främja deras etablering i Finland. Finlands internationalisering och kompetensbaserade invandring kräver smidigare praxis för uppe-

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

hållstillstånd och integrationsstöd än för närvarande. Doktorander bör beviljas uppehållstillstånd för hela doktorsavhandlingsprocessen, och personer som avlagt högskoleexamen bör ges permanent uppehållstillstånd utan tilläggs-kriterier. Dessutom måste internationella experter erbjudas möjlighet att lära sig finska eller svenska under arbets- eller studietiden.

Öppen högskola. I enlighet med regeringens beslut ska den öppna högskoleundervisningens roll utökas och uttaget av avgifter liberaliseras. Dessutom erbjuds möjlighet att avlägga hela examina via en öppen kanal. Beslutet har beretts utan att högskolorna, det vill säga de som verkställer beslutet, hörts.

Det är en tydlig förändring i Finlands långvariga praxis att studierna är avgiftsfria och att man söker sig till examensutbildning. Det finns en risk för att en bredare räckvidd för avgifter och möjligheten att köpa examensutbildning i vårt samhälle ökar koncentrationen av utbildningen, den socioekonomiska bakgrundens inverkan på utbildningsnivån och utvecklingen av ojämlikheten samt bildar två nivåer av examina. Avgiftsfri utbildning har tryggt lika möjligheter för alla att utbilda sig, och så måste det förbli även i fortsättningen.

Till exempel regeringens planer på en möjlighet att avgiftsfritt avlägga 30 studiepoäng vid öppna högskolor för dem som blivit utan studieplats ligger i linje med tidigare praxis.

Högskoleutbildningen bör förbli avgiftsfri i Finland.

FoUI. Nya tillägg enligt FoU-finansieringslagen riktas till universiteten och yrkeshögskolorna och uppgår till sammanlagt 30 miljoner euro 2026 och 54 miljoner euro från och med 2027. Tyngdpunkten i finansieringen ligger på universiteten så att universiteten får 20 miljoner euro av tillägget 2026 och 39 miljoner euro 2027. Det bör dock beaktas att yrkeshögskolornas FoU-uppgift enligt yrkeshögskolelagen 2015 fortfarande inte får tillräckligt finansiellt stöd.

Till följd av de ökade anslagen för FoU-verksamhet och nedskärningarna i basfinansieringen flyttas tyngdpunkten i högskolornas verksamhet och personal från utbildning och den högsta undervisningen till forskning. Detta kan också påskyndas av att högskolornas finansieringsmodell stärkte FoU-verksamheten på bekostnad av utbildningsfinansieringen.

Till följd av nedskärningarna i högskoleutbildningen blir de behövliga satsningarna på forskning och utveckling tyvärr ointetgjorda på grund av bristen på kompetent arbetskraft. Nedskärningarna i basfinansieringen urholkar högskolornas möjligheter att utbilda de experter och forskare som behövs för FoU-verksamheten.

Studerande. Enligt regeringsprogrammet skulle man vid halvtidsöversynen besluta om en totalreform av studiestödet och granska nivån på inkomstgränserna för studiestödet. Men ingetdera av dessa beslut fattades.

Regeringen Orpos åtgärder minskar förmånerna i pengar för heltidsstuderande med upp till nästan en tredjedel i vissa fall. Förmånsnivån kommer sannolikt att vara den svagaste i Norden och den lägsta sedan studiestödsreformen 1992.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

Till följd av den försämrade förmånsnivån för studerande kommer användningen av studielån sannolikt att öka ytterligare. Studielånestocken är i nuläget fyra gånger större än för drygt tio år sedan. Lånen tagna av nyutexaminerade magistrar har stigit från under 10 000 euro till 24 714 euro 2024. Skuldsättningen kommer sannolikt i och med de åtgärder som det nu beslutats och som det ännu fattas beslut om att öka ytterligare och studielån på eventuellt 30 000 eller 40 000 euro blir vanliga i framtiden.

Konst och kultur

Konst- och kulturbranschen har skurits ner både direkt i den egentliga kulturbudgeten och i annan kulturfinansiering, såsom Rundradion. Många aktörer, såsom konstfestivaler, har gått omkull, många turnéer har ställts in och många yrkesverksamma inom branschen har blivit arbetslösa. Samtidigt bedömer den kulturpolitiska redogörelsen att den regionala ojämlikheten inom kulturtjänsterna ökar på grund av variationerna inom den kommunala ekonomin.

Nedskärningarna i kommunernas statsandelar påverkar också kultur- och biblioteksväsendet: den kalkylerade nedskärningen av statsandelsanslaget är 2 miljoner euro för biblioteken och en miljon för kulturen.

På nedskärningslistan står också 1,6 miljoner euro för investeringsunderstöd till kulturlokaler.

Statsunderstöden för barnkultur (2 miljoner euro/år) har inte indexhöjts under årens lopp, och det har under flera års tid kommit nya aktörer som har rätt till understöden, medan resurserna varit oförändrade. Minskningen av de redan små anslagen har inneburit omfattande anpassningsåtgärder inom konst- och kulturtjänster för barn och unga, såsom öppen familjeverksamhet, verksamhet inom småbarnspedagogiken och under skoldagen samt olika evenemang, verkstäder och utställningar. I glesbygden är situationen särskilt svår.

Det kulturpedagogiska programmet Konsttestarna har sedan 2017 låtit alla elever i årskurs åtta i Finland göra två konstbesök, i närområdet i det egna landskapet och/eller till ett nationellt besöksmål i Helsingfors. Programmets huvudfinansiärer har sedan starten varit Finska Kulturfonden och Svenska kulturfonden. Riksdagen finansierade verksamheten under perioderna 2020–24, men inte längre under perioden 2024–25. Programmet har nått unga i årskurs åtta till nästan hundra procent under alla avslutade verksamhetsperioder och når redan sammanlagt över 500 000 unga.

Stiftelserna har under åtta läsår använt nästan 40 miljoner euro till programmet och utvecklingen av det och staten hittills 5,15 miljoner euro. Det nuvarande finansieringsavtalet löper ut sommaren 2027, och stiftelserna har beslutat att sluta finansiera detta. Framtiden för programmet måste tryggas.

Åtgärderna för att öka FoUI-verksamheten är ytliga i fråga om aktörerna inom konst och kultur. Det finns för närvarande en kritisk klyfta mellan finansieringsmöjligheterna för Centret för konstfrämjande och Business Finland. Här behövs det ett specifikt finansiellt instrument: en första konceptutvecklingsfas för konstnärligt innehåll av hög kvalitet med internationell potential eller skal-

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

barhet. Finland förlorar hela tiden kreativ ekonomisk potential, eftersom vi inte har finansiella instrument för att kunna nyttja konstnärligt innehåll som kan omarbetas till företagsverksamhet.

När statsförvaltningens produktivitetsbesparingar fördelas är det viktigt att beakta förändringarna i ämbetsverken inom UKM:s förvaltningsområde, sammanslagningen av Centret för konstfrämjande och Nationella audiovisuella institutet, som 2026 kräver kritiska resurser för sammanslagning av funktioner i praktiken — besparingarna realiseras på längre sikt. Ytterligare nedskärningar i små ämbetsverks omkostnader i en förändringssituation kan bli ödesdigra med tanke på skötseln av de grundläggande uppgifterna och tjänsterna.

Kulturen och konsten tangeras knappt i materialet för ramförhandlingarna. Det är nödvändigt att åtgärdsprogrammet för konst och kultur, som ingår i den kulturpolitiska redogörelsen, blir ett tillfälle där den framtida linjen stakas ut. Inte heller tillväxtåtgärderna har utsträckts till konst- och kultursektorn eller ens de kreativa branscherna i vidare bemärkelse. Här måste vi under ledning av arbets- och näringsministeriet samt undervisnings- och kulturministeriet säkerställa effekterna av det pågående arbetet med tillväxtstrategin och en genuin möjlighet att genomföra denna.

Motion och idrott

För lite motion är en av Finlands största hälsoutmaningar. Bara omkring en tredjedel av barnen och de unga, en fjärdedel av de vuxna och mindre än en femtedel av de äldre rör sig tillräckligt med tanke på hälsan. Särskilt lite motionerar personer med funktionsnedsättning, som uppskattningsvis utgör 15 procent av befolkningen.

Det är också oroväckande att befolkningens hälsa och funktionsförmåga, som länge förbättrades, har försämrats sedan 2010-talet. Exempel på detta är att fetma och psykiska problem blir vanligare, att arbetsförmågan försämras och att de äldres funktionsförmåga stagnerar. Cirka 10 procent av finländarna lider av typ 2-diabetes, av vilken en stor del kan förebyggas genom livsstilsförändringar, såsom motion.

Otillräcklig motion medför betydande kostnader för samhället. Sådana är bland annat utgifter för hälso- och sjukvård, minskad produktivitet, vårdkostnader för äldre, följderna av utslagning och ökade sociala förmåner. Enligt uppskattningar överstiger de totala kostnaderna för fysisk inaktivitet tre miljarder euro på årsnivå.

I planen har det inte anvisats några betydande tilläggsansatser på statens idrottsanslag, vilket innebär att finansieringen i huvudsak hålls på 2025 års nivå. Detta kan i synnerhet begränsa utvecklingen av småskaliga projekt för främjande av motion och idrott och av verksamheten på lokal nivå.

I budgeten för 2025 uppgår anslagsnivån under undervisnings- och kulturministeriets huvudtitel till cirka 154,8 miljoner euro. Det är ungefär 10 miljoner euro mindre än i den ordinarie budgeten för 2024 (165 miljoner euro). Denna minskning visar att finansieringen av motion och idrott redan är på väg nedåt innan den nya planperioden börjar.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd

Avvikande mening

Det förebyggande hälsofrämjande som välfärdsområdena ansvarar för och som motion och idrott hör till får också i fortsättningen finansiering, men en stramare ekonomisk disciplin kan begränsa inledandet av nya motionsprojekt. Kommunernas ekonomiska situation är enligt planen fortfarande utmanande. Detta kan leda till att underhållet och utvecklingen av kommunernas idrotts-tjänster ägnas mindre uppmärksamhet, om inte särskilt stöd anvisas för idrottsinfrastrukturen.

Nya besparingar på 2,4 miljoner euro riktas till investeringsunderstöden för nya idrottsanläggningar. Under den nuvarande regeringen har anslagen för byggande av idrottsanläggningar minskat betydligt. Åren 2016–2023 var anslagen i genomsnitt 32,7 miljoner euro, men 2024 sjönk de till 25,5 miljoner euro och 2025 till 17,5 miljoner euro (2026 cirka 15 miljoner euro). Detta innebär att anslagen är ungefär hälften av det tidigare genomsnittet. När byggnadskostnadsindexet beaktas motsvarar anslaget för 2025 14 miljoner euro enligt prisnivån 2016. Dessutom har anslaget för byggande av idrottsanläggningar i förhållande till den totala budgeten aldrig varit så litet som nu.

Ungdomsarbete

Regeringen uppgav i sitt regeringsprogram som ett av sina mål att stärka barns och ungas välbefinnande, men slutresultatet av halvtidsöversynen står åtminstone delvis i strid med detta mål. Trots att de massiva nedskärningarna i den statliga finansieringen på ungdomsområdet för 2026 återtogs, hotar andra beslut — såsom nedskärningarna i utbildningen och kommunernas finansiering — de ungas välbefinnande på många nivåer.

Den samlade finansieringen på ungdomsområdet har dock sjunkit med över 15 procent jämfört med tiden före Orpos regeringsperiod.

Regeringen har för avsikt att stärka ungdomsarbetets roll som en del av välfärdsarbetet i skolor och läroanstalter. Det har dock inte anvisats någon särskild finansiering för detta, så det är oklart vad detta innebär i praktiken. Detta torde hänvisa till skolungdomsarbetet, vilket också löper risk för nedskärningar på grund av nedskärningarna i statsandelarna till kommunerna.

Ärenden som gäller förebyggande av marginalisering bland unga och korrigerande åtgärder, olika former av ungdomsarbete samt utbildning, rehabilitering och tillgång till arbete har för närvarande fördelats på flera ministerier. Avsaknaden av en helhetsbild leder till sinsemellan motstridiga politiska åtgärder, oförutsedda slutresultat och ineffektivitet.

När de ungas välbefinnande inte ses som en helhet finns det inte heller något tryck på eller någon faktisk möjlighet att ställa upp ändamålsenliga mål eller uppnå målen konsekvent. Avsaknaden av målnivå hindrar inte bara en lyckad ledning utan också att resurserna på ett hållbart sätt styrs till arbete som förbättrar de ungas välbefinnande. Arbetet för de ungas välbefinnande måste anvisas ett enda ansvarigt ministerium, vilket också anges i regeringsprogrammet. Tydligast blir helheten om den anförtros undervisningsministern, som således konsekvent ska svara för utvecklingen när det gäller barnens och de ungas uppväxt. På så sätt blir också ungdomsarbetet en del av det övriga ungdomscentrerade uppfostringsarbetet, vilket det de facto också är.

Utlåtande KuUU 6/2025 rd
Avvikande mening

Avvikande mening

Vi föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 23.5.2025

Nasima Razmyar sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Hanna Kosonen cent
Markku Siponen cent